

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Литовченко Олена Віталіївна,
доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник, завідувач
лабораторії позашкільної освіти
Інституту проблем виховання НАПН
України
м. Київ, Україна

В умовах воєнного часу позашкільна освіта реагує на виклики, удосконалюється, розвивається у відповідності до національних пріоритетів та міжнародних тенденцій в освіті, вирішує важливі освітні завдання.

У воєнний час та період повоєнного відновлення країни на позашкільну освіту покладаються не лише освітньо-виховні функції та організація власне позашкільної діяльності. Значною стає її роль як інституту соціально-педагогічної, психосоціальної підтримки, надолуження освітніх втрат, створення умов для здобуття освіти на деокупованих територіях. В умовах реалізації реформи НУШ, організації профільного навчання у старшій школі ЗЗСО – також актуалізується потенціал позашкільної освіти. Відповідно змінюється зміст освіти, удосконалюються її форми.

Метою цієї публікації є окреслення актуальних аспектів діяльності закладів позашкільної освіти в умовах воєнного часу.

Найпершим пріоритетом кожної освітньої ланки є створення безпечного освітнього простору (фізична безпека, психологічна безпека, необхідна підтримка).

- *Національні цінності у змісті освіти*

Освіта є соціальним інститутом, який не лише надає знань, формує компетентності, але також чинить вплив на світогляд, цінності дітей та молоді. Серед цінностей, які є особливо важливими у час війни та післявоєнного відновлення країни, – національна ідентичність, незалежність, готовність відстоювати українські цінності та сприяти розвитку України.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді у позашкільній освіті набуло нового значення у період Революції Гідності, окупації Криму, вторгнення рф в Україну і початку війни у 2014 році. Широкомасштабне вторгнення рф 24 лютого 2022 року створило умови для національної консолідації, зумовило ще більшу актуалізацію національно-патріотичного виховання, потребу єднання українців навколо спільних цінностей.

Форми і методи роботи з національно-патріотичного виховання дітей та молоді різноманітні. Наприклад, серед проєктів, які об'єднали позашкільля України на початку повномасштабної війни: проєкти і флешмоби на тему цінності України, єднання українців, віри в Перемогу, підтримки захисників («Генетичний код нації», «Молитва без слів», «Вишиваю Перемогу», «Земле

наша - Україно!»; всеукраїнський мистецький марафон «Вірино у Перемогу!», флешмоб «Єднаймося заради миру!»; всеукраїнська акція «Вірино! Пишаємось! Підтримуємо!»; урочисті програми «Серцем і думками – разом із захисниками» (Кіровоградський ОЦДЮТ) та багато інших. Значення цих проєктів 2022 року для українських дітей та молоді неможливо переоцінити.

В умовах воєнного часу потенціал позашкільної освіти щодо національно-патріотичного виховання, військово-патріотичного виховання – це цінний ресурс для закладів загальної середньої освіти, інших освітніх ланок. Українські цінності, українська історія та сучасність – основа змісту навчальних програм різних напрямів позашкільної освіти, різноманітних соціальних і творчих проєктів, освітнього середовища загалом.

У контексті такої тези слід вказати також на виклики. На тимчасово окупованих територіях України ворог чинить масові спроби зміни національної ідентичності дітей та молоді, шляхом пропаганди, викривлення історії окупанти намагаються вплинути на свідомість дітей. Отже актуальності набувають і такі напрями, як відновлення історичної пам'яті, протидія пропаганді, формування критичного мислення, медіаграмотності тощо.

- *Усвідомлення приналежності до європейської спільноти*

Серед важливих чинників, що наближають Перемогу і є запорукою успішного розвитку України, - *реалізація європейських прагнень України*, різнобічна міжнародна підтримка. Наразі *євроінтеграційна тематика* є частиною змісту багатьох творчих об'єднань різних напрямів позашкільної освіти. Варто також зазначити про діяльність євроклубів, проведення чисельних тематичних заходів і проєктів.

- *Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу*

Окупація, переміщення, небезпека – значні виклики, які потребують психологічної стійкості. Діти та молодь, на думку фахівців, мають особливості переживання травматичних подій війни, відтак потребують більшої уваги і підтримки [2]. Відтак особливої актуальності набула *психосоціальна підтримка* дітей та молоді, яка має на меті підвищити стійкість до викликів, знизити рівень стресу, зняти емоційну напругу та навчити, як потурбуватися про себе і своїх рідних. Таке поняття сьогодні часто вживане не лише у контексті професійної соціальної роботи, але й в освітній сфері (специфіка такого виду підтримки у тому, що її надавачами можуть бути як фахівці (соціальні працівники, психологи), так і педагоги та волонтери. Значний потенціал психосоціальної підтримки дітей та молоді, які постраждали від війни, має позашкільна освіта, заклади позашкільної освіти [1].

Окрім зазначених, варто наголосити на інших, не менш важливих аспектах:

- *Формування у дітей та молоді культури безпеки життєдіяльності та компетентностей, важливих в умовах воєнного стану.*
- *Зміст освіти, який відповідає національним пріоритетам і міжнародним новаціям, враховує соціальний запит.*
- *Розвиток інклюзивного і безбар'єрного освітнього середовища.*

- *Заклади позашкільної освіти як освітні центри/хаби для надолуження освітніх втрат, організації освітніх послуг на деокупованих територіях, реалізації освіти впродовж життя (освіта дорослих) тощо.*

- *Соціальне партнерство.*

- *Підтримка захисників України, розвиток волонтерства серед дітей та молоді та інші.*

Відповідні ключові аспекти складатимуть основу дослідження лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України: «Науково-методичні засади інтеграції змісту позашкільної освіти та позаурочної діяльності в умовах повоєнного відновлення країни».

У основі дослідження – сучасні теоретичні підходи та актуальний практичний досвід; дослідження базується на положеннях міжнародних документів: *соціального змісту* (Конвенція ООН про права дитини (1989); Постанова Ради Європи щодо прав дітей та розвитку соціальних послуг, дружніх до дітей та сімей (2010); *щодо неформальної освіти* (Рамкова програма «Освіта для всіх (ОДВ)» (Дакар) (2000); Меморандум про безперервну освіту Європейського Союзу (2000) та ін.). Зміст державної політики у такому контексті знайшов відображення у основних положеннях Законів України: «Про освіту» (2017), «Про позашкільну освіту» (2000), «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2021) та ін. Актуальними є положення таких документів, як Концепція Нової української школи (2017); Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022); Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та інші.

За результатами дослідження буде підготовлено методичний посібник та рекомендації центральним органам виконавчої влади України; статті, методичні матеріали, навчальні програми.

Список використаних джерел

1. Плетка О. Психосоціальна підтримка підлітків, що пережили страхоття війни. Методичний посібник. Київ: Центр реадптації та реабілітації «ЯРМІЗ», 2022. 54 с.

2. Литовченко О. Зміст позашкільної освіти в контексті воєнного часу та повоєнного відновлення України. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 27. Кн. 2. 2023. С. 5-15. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-2-5-15>